

відповідальності, недопущенню покарання невинних, охорона та захист прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Проблемареалізації моральних засад кримінального судочинства знаходить своє відображення у роботах таких радянських вчених, як А. Ф. Кони, І. Я. Фойницького, І. А. Ільїна, Г. Ф. Горського, Г. І. Пічкальнової, Л. Д. Кокорева, Ю. М. Захаріна, С. Г. Любічева, Г. М. Мінковського, Г. Ф. Горського, Ю. М. Грошевої, Д. П. Котова, Г. П. Падви, В. Т. Томіна, П. С. Елькінда та ін.. Серед сучасних вітчизняних дослідників питання моральності в кримінальному процесі України розглядали О. С. Коблїков, В. В. Самохвалов, Ю. Г. Торбін, Г. Д. Дубов, Л. М. Гуртієва, О. В. Баулін, С. М. Смоков та ін.

Вперше питання вивчення моральності в кримінальному процесі, що ґрунтуються на принципах гласності, безпосередності, вільних оцінок доказу та презумпції невинності розглядав у своїй роботі «Нравственные начала в уголовном процессе» А.Ф. Кони, підкреслюючи значення моралі при забезпеченні чіткого виконання правових норм.

Кримінальний процес – це вид державної діяльності щодо розслідування, судового розгляду і винесення рішень з кримінальних справ; врегульована нормами кримінально-процесуального права діяльність органів досудового розслідування, слідчого, прокурора, судді і суду по розкриттю злочинів, викриттю й покаранню винних та недопущенню покарання невинних. Кримінальне судочинство покликане гарантувати всім його учасникам створення належних умов для безперешкодної реалізації їхніх законних прав та інтересів. В кримінальному процесі правові норми існують в тісному взаємозв'язку з моральними нормами. Де останні повинні виконувати регулятивну функцію, бути свого роду гарантом чіткого, неухильного дотримання та виконання правових норм усіма суб'єктами процесу.

Як відомо, кримінальні відносини, що регулюються законом, не персоналізовані, що визначає абстрактний характер їх звернення до учасників процесу (суддів, слідчих, прокурорів, потерпілих, звинувачених та ін..). Тому, моральність, яка властива кожному індивіду, виступає внутрішньою установкою людини, спрямованою на дотримання принципів справедливості, поваги честі та гідності особистості. Важко не погодитися з позицією російського вченого-кримінолога Д. Корецького: «Всё упирается в честь и совесть. Законы - вторичное явление. Если люди имеют совесть и обладают честью, исполнение законов принимает совершенно иной вид».

Як свідчить практика, наша держава на сучасному етапі свого існування, переживає кризу моральних відносин, що ускладнюється неусвідомленням гостроти цього питання. Засоби масової інформації постійно повідомляють про різні прояви моральної кризи в країні: ухилення від свідчень в суді, неправдиві свідчення (під впливом підкупу, погроз), хабарництво представників правоохоронних органів, суддів, експертів. Ці явища значно порушують стан законності в державі. Тому, закріплення моральних принципів суспільства у відповідних законодавчих актах, як зазначає І.В. Строков, могло б сприяти підвищенню ефективності кримінального процесу.

Значення моральності в кримінальному процесі важко переоцінити. Адже виконання головного принципу кримінального судочинства – справедливості – можливо досягнути за умови неупередженого і об'єктивного розслідування справи, рівності всіх перед законом та гуманного ставлення до учасників процесу, виключаючи формальне відношення та предвзятість.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА

Крезе О.О., к.ю.н., адвокат

Введення в дію нового Кримінального процесуального кодексу України ознаменувало собою закріплення принципово нових підходів до забезпечення дотримання прав людини у кримінальному процесі.

Незважаючи на загальну тенденцію до розширення засад змагальності, надання більших можливостей стороні захисту, закріплення істотних змін на стадії досудового слідства, залишається багато питань. Цілком очевидно, що демократичне суспільство нині потребує не тільки декларування певних положень, але й створення дієвих юридичних механізмів. Саме механізми забезпечення і реалізації прав людини у кримінальному процесі у новому КПК виявляються доволі неоднозначними.

Так, наприклад, відповідно до ч.2 ст. 214 КПК України досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. З одного боку, очевидно є користь у контексті забезпечення безперешкодного доступу потерпілого до механізмів правового захисту та усунення можливості правоохоронних органів приховати факт злочину. Проте не можна не брати до уваги ту обставину, що досудове розслідування автоматично розпочинається з моменту будь-якого повідомлення, навіть такого, що взагалі не має жодних ознак злочину. У свою чергу, ст. 219 КПК України, яка встановлює строки досудового розслідування, передбачає в якості єдиної точки відліку день повідомлення особи про підозру у вчиненні злочину. Отже, складається ситуація, коли на підставі будь-якого повідомлення, внесеного у реєстр досудових розслідувань, можна без обмежень проводити слідчі дії протягом невизначеного терміну, що створює підґрунтя для можливих зловживань. Необхідно зауважити, що проведення слідчих дій завжди пов'язане з певним обмеженням прав і свобод людини. Так свідок, незалежно від свого бажання та зайнятості, зобов'язаний з'явитися за викликом слідчого та надати показання під відповідальністю за відмову від дачі показань або дачу завідомо неправдивих показань. При цьому проблемним залишається дотримання гарантії особи не давати показання, які можуть виступити підставою для подальшої підозри у вчиненні злочину, оскільки положення п.1 ст. 66 КПК України про те, що свідок має право знати, у зв'язку з чим і в якому кримінальному провадженні він допитується, допускає неоднозначне тлумачення. Наприклад, органи досудового розслідування часто зводять це лише до повідомлення номеру відповідного кримінального провадження, що, фактично, унеможливає вказану гарантію прав свідка. Звертаємо також увагу, що чинним КПК не забороняється у подальшому повідомити про підозру особи, яка попередньо допитана у якості свідка, тобто у режимі значно звужених процесуальних прав.

Окремі зауваження викликають також положення ч.1 ст. 225 КПК України про можливість допиту свідка або потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні, якщо у подальшому може бути унеможливлений їх допит у суді, за відсутності сторони захисту, якщо на момент його проведення жодній особі не було повідомлено про підозру у цьому кримінальному правопорушенні. Незважаючи на зовнішню раціональність, вказана стаття, фактично створює умови для істотних обмежень прав сторони захисту у судовому слідстві, оскільки даний доказ вже не зможе бути жодним чином перевіреним.

Залишається також проблемним аспектом гарантування безпеки свідка, передбачене ч. 9 ст. 352 КПК України, яка встановлює, що суд за клопотанням сторін чи самого свідка постановляє ухвалу про проведення допиту з використанням технічних засобів з іншого приміщення, у тому числі за межами приміщення суду, або в інший спосіб, що унеможливає його ідентифікацію. Втім, незрозуміло як захистити свідка, коли він вже давав показання під час досудового слідства. Отже, необхідно враховувати обставину, що сторонам кримінального провадження, які ознайомлювалися з матеріалами справи вже відома особа даного свідка, тому положення вказаної статті потребують конкретизації, в іншому випадку їх призначення є доволі сумнівним. Вбачається, що в даному випадку доцільним буде передбачити окремий порядок допиту такого свідка.

Безумовно, позитивною новацією виступив обов'язок суду щодо призначення застави у порядку ч.4 ст. 183 КПК України за винятком злочину, вчиненого із застосуванням насильства або погрозою його застосування; злочину, який спричинив загибель людини; щодо особи, стосовно якої у цьому провадженні вже обирався запобіжний захід у вигляді застави, проте був порушений нею. Втім, не можна не брати до уваги, що законодавчого визначення поняття кримінально караного насильства у чинному КК немає, а встановлення змісту насильства як ознаки окремих юридичних складів здійснюється Пленумом Верховного суду України непослідовно. Таким чином, у слідчого судді немає чітких орієнтирів щодо можливості не визначати розміру застави. На наш погляд, більш вірним було б ввести формулювання «щодо злочинів за якими є потерпілі внаслідок застосування насильства або погрози його застосування». Це дозволить більш чітко встановити критерій насильства з метою унеможливлення розширювального тлумачення встановлених законодавцем випадків, одночасно враховуючи можливу небезпеку для потерпілого.

Вказані проблемні аспекти у жодному разі не є вичерпними і свідчать про те, що кримінальний процес в нашій державі потребує постійного нормативного вдосконалення на що мають бути спрямовані зусилля науковців та практиків.

УДК 343.98:343.7

ПІДГОТОВКА ДО ВЧИНЕННЯ КОРИСЛИВИХ ЗЛОЧИНІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ

Шевченко Ю.А., здобувач кафедри криміналістики та судової медицини НАВС

Настало ХХІ століття і ми вже не можемо уявити світ без транспортних засобів, основне призначення яких – полегшити життя громадян. За допомогою автомобіля рятують хворих і поранених, гасять пожежі, затримують злочинців і так далі. Тому не дивно, що певна частина нашого суспільства використовує цей продукт технологічного прогресу для полегшення своєї «трудової» діяльності, а саме – злочинної.

Під транспортним засобом у криміналістиці розуміються механічні транспортні засоби, в яких тяглова сила створюється за рахунок двигуна (автомобіль тощо).

Аналіз злочинів, вчинених на території країн СНД, уможливило зробити висновок, що основними причинами використання автотранспорту у вчиненні злочинів є такі: 1) мобільність – транспорт прискорює підготовку до злочину, переміщення між об'єктами під час вчинення і відхід з місця події після вчинення злочину; 2) як знаряддя злочину – наїзд на жертву, подолання перешкод шляхом їх руйнування (таран, буксирування); 3) вантажопідйомність – транспортування групи осіб більше п'яти осіб, знарядь злочину, викраденого майна тощо; 4) таємність – в автомобілі з тонованими вікнами важко визначити кількість зловмисників, можна непомітно перевезти труп, вкрадене майно або предмети заборонені законом та ін. Крім того, автомобіль можна використовувати в якості приманки (наприклад, красива дівчина з несправним автомобілем біля узбіччя) або приховування – маскуванню під спеціальні автомобілі або автомобілі обслуговування (наприклад швидка допомога, дорожня служба, інкасаторська машина).

Кожна з наведених вище категорій визначає індивідуальні технічні характеристики обраного злочинцями транспортного засобу, що умовно прив'язує його до певних видів злочинів.

Так, якщо злочинці розраховують на раптову появу і швидкий відхід з місця події, найімовірніше вони виберуть швидкий легковий, можливо спортивний автомобіль. Використання такого транспорту характерна для вчинення злочинів у громадських місцях, густонаселених районах, на об'єктах під охороною,